

Martinek, Libor

K recepci díla Macieje Kazimierze Sarbiewského v českých zemích a na Slovensku

Slavica litteraria. 2008, vol. 11, iss. 2, pp. [115]-121

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103443>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBOR MARTINEK

K RECEPCI DÍLA MACIEJE KAZIMIERZE SARBIEWSKÉHO V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Abstrakt

Příspěvek je věnován polskému básníkovi Macieji Kazimierzi Sarbiewskému (1595–1640), jednomu z nejvýznamnějších latinských básníků 17. století a známému literárnímu teoretikovi. V Polsku patřil k nejpoulnější autorům před Henrykem Sienkiewiczem. Byl také nazýván sarmatským nebo latinským Horaciem. V Evropě je známý díky svému dílu *Lyricorum libri tres*. Papež Urban VIII. udělil Sarbiewskému titul poeta laureatus. Sarbiewski byl jezuitským kaplanem ve Vilniusu, odkud byl povolán králem Vladislavem IV. Vasou na královský dvůr. Autor se v příspěvku věnuje i oblibě Sarbiewského u českých a slovenských romantických spisovatelů (K. H. Mácha a C. Zoch). Poté recepci Sarbiewského v českých odborných příručkách a slovnících.

Abstract

The article deals with Maciej Kazimierz Sarbiewski (Mathias Casimirus Sarbievius, 1595–1640) who was Europe's most prominent Latin poet of the 17th century, and a renowned theoretician of poetics. He was the first Polish poet to become widely celebrated abroad and the most popular Polish author before Henryk Sienkiewicz. He became known as Horationis par ("the peer of Horace") or the Sarmatian Horace and "the last Latin poet". His European fame came out of his first collection of poetry, *Lyricorum libri tres* (Three Books of Lyrics). An expanded edition, *Lyricorum libri IV* (Four Books of Lyrics), was so successful in Europe that it was released in 60 editions in different countries. During a stay in Rome, Sarbiewski was crowned *poeta laureatus* (poet laureate) by Pope Urban VIII. Sarbiewski was a Jesuit priest at Vilnius University and court preacher to Polish King Władysław IV Vasa. The Author also deals with the reception of Sarbiewski in Czech and Slovak romantic poetry (K. H. Mácha, C. Zoch) in Czech teachers' and encyclopedic book, too.

Klíčová slova

baroko ■ historismus ■ barokní literatura ■ barokní poezie ■ poeta laureatus ■ historické vědomí ■ teologie ■ filozofie ■ vývoj estetiky ■ následovníci

Key words

Baroque ■ Historicism ■ Baroque literature ■ Baroque poetry ■ poeta laureatus ■ historical consciousness ■ theology ■ philosophy ■ development of aesthetics ■ followers

Do české literatury Sarbiewského uvedl Bohuslav Balbín (1621 Hradec Králové – 1688 Praha),¹ v latinském díle *Versimilia humaniorum disciplinarum* (Ná-

¹ Největší český barokní historik, jezuita a vlastenec B. Balbín pocházel z nezámožné zemancko-měšťanské katolické rodiny. Už v dětství projevoval zájem o historii (do svých sedmi let prý přečetl několikrát Hájkovu kroniku) a o přírodu. Vychován byl v zaníceně věřícím a pověřivém katolickém prostředí se silným mariánským kultem, který později ovlivnil i jeho historickou práci. Školy převážně jezuitské navštěvoval od roku 1631 a v patnácti letech

stin humanitních disciplín, 1666). Balbín ho dokonce ve své *Rozpravě krátké, ale pravdivé*² (ve 14. kap.³) přímo cituje a chválí, jako představitele vzdělanosti a latiny, které „bohatě kvetou u národů slovanských“:

Kolik možno ze slovanského národa uvést velmi počestných a učených duchovních představitelů! Nikdo jistě nebude Slovanům upírat výmluvnost a učenost, jen závistník, takže správně, jak se zdá, předvídal Justus Lipsius⁴, který v jakémsi dopise prorokuje, že latinské Múzy brzo opustí půvabné a teplé kraje a odejdou

vstoupil do jezuitského řádu. V roce 1639 začal studovat v pražském Klementinu filosofii, kterou ukončil doktorátem. V létě 1642 provázal na cestách po českých zemích španělského jezuitu Rodriga Arriagu, který přišel vyučovat do Prahy teologii. Na těchto cestách poznával Balbín dosud neznámá místa a pamětihodnosti a z knihoven a archivů získával četné a cenné materiály, které se staly základem pro jeho pozdější historickou práci. V letech 1642–45 vyučoval na jezuitských školách v Praze a Třeboni. Od roku 1646 studoval v Praze teologii, pokračoval ve sbírání historických pramenů a psal latinské básně. V roce 1649 byl vysvěcen na kněze a poté působil na vlastní žádost několik let jako misionář v různých českých krajích. V roce 1653 byl vyslán řádem opět vyučovat. Učil v Kladsku, Praze, Českém Krumlově, Brně, Jičíně a Jindřichově Hradci. Učitelská praxe ho později přivedla k napsání několika učebnic z teorie řečnictví (*Otázky řečnické*, 1677; *Traktát o zvelebení řečnictví*, 1688). Napsal i několik divadelních her, což patřilo k povinnostem profesora rétoriky. Ač zaneprázdněn školskými a kněžskými povinnostmi, nalezl si čas i na historickou práci. V roce 1661 musel z nařízení představených řádu svou pedagogickou činnost ukončit. Byl poslán jako historik s úkolem sepsat dějiny české provincie jezuitského řádu. Práci na dějinách provincie nikdy nedokončil, ale pilně pokračoval v průzkumu knihoven, archivů a různých památek. Od roku 1679 začal vydávat svou nejrozsáhlejší práci, velké vlastivědné dílo *Miscellanea historica Regni Bohemiae* (Rozmanitosti z historie Království českého). Pochopil, že původně zamýšlené obsáhlé syntetické dějiny zůstanou jen snem, a začal proto vydávat obrovský nahromaděný materiál v tematických řadách. Práce byla rozvržena do dvou řad po deseti knihách. Za jeho života vyšlo osm knih první dekády a dvě knihy dekády druhé. Obsahovaly přírodní a zeměpisné poměry, osídlení, místopis Čech, zvyky a jazyk, úvahu o původu Čechů, životopisy českých světců, dějiny far, pražských biskupů a českých panovníků a rodopisy české šlechty. V rukopise zůstaly poslední dvě knihy první dekády, vydané až v letech 1776–80. Z nich *Bohemia docta* (Čechy učené) byly vlastně první českou literární historií. Toto své nejrozsáhlejší dílo musel Balbín od roku 1687, kdy byl podruhé raněn mrtvicí a upoután na lůžko, už jen diktovat, ale až do své smrti v práci nepolevil. Balbínovo historické a vlastivědné dílo je nesené v katolickém, protireformačním duchu a je v něm i víra v zázraky a nadpřirozené síly, což bylo pro dobu, v níž Balbín žil, i pro jeho osobní založení a výchovu charakteristické. Zároveň je prochnuto horoucí láskou k vlasti, její slavné minulosti a k českému jazyku, takže v těžkých dobách pomohlo k udržení a zachování znalosti historie českého národa, která se stala jedním ze zdrojů jeho obrody. (Srov. Kučera J. – Rak J.: *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983; studie Z. Tiché: *Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země*, Praha 1986.)

2 Bohuslav Balbín, *Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého. Krátká, ale pravdivá rozprava o kdysi šťastném, nyní však přeubohém stavu Českého království, zvláště pak o vážnosti českého neboli slovanského jazyka v Čechách, také o trestuhodných úmyslech na jeho vyhlazení a jiných záležitostech s tím souvisejících*.

3 *Celková oslava slovanského jazyka lidmi vynikajícími nadáním i čistotou mravů, kteří v něm byli vychováni*, in: Bohuslav Balbín, *Rozprava krátká, ale pravdivá*, ed. Milan Kopecký, Praha: Odeon 1988, s. 92–97.

4 Justus Lipsius (Joest Lips), 1547–1606, nizozemský humanista, prošel složitým náboženským a politickým vývojem; napsal mj. *Politicorum [...] libri sexti* (Šest knih politických

na sever. Obzvláště v lyrice chtějí v naší době vynikat Poláci, národ nám přátelský a bratrský; Horatiovi se nikdo více nepřiblížil než **Sarbiewski**. Co o našem panu Bohuslavovi z Lobkovic⁵ minil Trithemius⁶, to vyjádřil v Seznamu proslulých mužů: v té době prý neexistovala v celé střední Evropě osobnost s vybranějším vkusem.⁷

Barokní autoři, zejména jezuitští vzdělanci, u nás jistě znali také Sarbiewského *De perfecta poesi*, v níž považoval kreativitu za výlučnou výsadu poezie i za její specifickou hodnotu, ale badatelé tohoto období by museli pročíst kvanta spisů a provést různé analýzy, aby se v nich našel konkrétní vliv Sarbiewského díla. Poetiky a rétoriky vzniklé v českých zemích zatím nikdo tak podrobně nestudoval. Známe dílo našeho Bohuslava Balbína, ale do komparativních souvislostí se Sarbiewským se dosud nikdo nepouštěl. Kromě toho v té době měli Poláci výraznější styky se světem románským, z toho nejvíce italským. Svědčí o tom mimo jiné poznámka Janusze Tazbira (*1927) o tom, že Jan Żółczyński, jenž pocházel podobně jako Sarbiewski z Mazovska, psal v roce 1566 svým italským přátelům, že „cokolwiek cywilizacji i nauk mamy w Polsce, to wszystko naprawdę zawdzięczamy waszej ojczyźnie i wam, jej uczynom („za tu trochu civilizace a vědění, které v Polsku máme, skutečně vděčíme Vaší vlasti a Vám, jejím učencům“⁸). Tazbir rovněž zmiňuje Sarbiewského v tom smyslu, že v Polsku po celá staletí bylo měřítkem velikosti spisovatelů žijících v téže době jejich srovnávání s vynikajícími duchy období antiky. Maciej Kazimierz Sarbiewski byl např. nazýván „křesťanským (nebo sarmatským) Horaciem“ a Klemens Janicki „polovičním Ovidiem“⁹.

V českých zemích se kupodivu s citacemi Macieje Kazimierze Sarbiewského (1595–1640) setkáváme méně než s citacemi díla polského jezuita Jana Kwiatkiewicze (27. 12. 1629–23. 3. 1703), jenž po studiích v Poznani (1654–1655) studoval teologii v Praze. Sarbiewski se barokním rétorům a ani autorům poetik příliš nehodil, byl ještě hodně zakotven v humanismu a ovlivněn latinskou antikou.

Jde-li o dějiny polské literatury napsané našimi polonisty, pak Karel Krejčí (1904–1979) se v *Dějinách polské literatury* (1953) o Sarbiewském zmiňuje jen velmi stručně.¹⁰ V učebním textu polonisty Jana Vítaně (*1954) *Stará polská literatura II, Baroko* (2001) uvádí jeho autor Macieje Kazimierze Sarbiewského

otázek), které vyšly v r. 1589 (viz Vysvětlivky, in: Bohuslav Balbín, *Rozprava krátká, ale pravdivá*, op. cit., s. 172).

⁵ Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (asi 1460–1510), významný český humanista, píšící latinsky poezii, úvahy a listy (viz Vysvětlivky, in: tamtéž, s. 172).

⁶ Jan Trothemius (Iohannes Trithemius), 1462–1516, německý humanista; napsal mj. *Catalogus illustrium virorum* (1465; Seznam proslulých mužů) ve spolupráci s Jacobem Wimphelem (viz Vysvětlivky, in: tamtéž, s. 184).

⁷ Tamtéž, s. 92–93.

⁸ Janusz Tazbir, Bez Shakespeara a Molièra, *Souvislosti*, 1998, č. 3–4, s. 29 (přel. Martin Nodl).

⁹ Tamtéž, s. 30.

¹⁰ Karel Krejčí, *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, s. 106–107.

v kapitole Básníci vrcholného baroka.¹¹ Poté, co představil význam „křesťanského Horacia“ pro polskou a evropskou literaturu, zmiňuje skutečnost, že na Sarbiewského upozornil Bohuslav Balbín, jenž byl znalý polského prostředí. Vitoň kromě toho podotýká, že od doby 19. století se většinou o Sarbiewského vlivu na českou literaturu hovoří v souvislosti s básní Františka Ladislava Čelakovského (1799–1852) *Amfion*¹², jež je překladem Sarbiewského ódy *Do Tebanów* (upravil ji K. Brodziński).¹³

Není vyloučeno, že Sarbiewski zaujal i největšího českého romantického básníka Karla Hynka Máchu (1810–1836), který se zajímal o Polsko a polskou barokní (i jinou) literaturu. Potvrzení této teze by si vyžádalo podrobnější průzkum Máchova díla, v němž se jinak objevují četná motta z polských, především romantických básníků.

Sarbiewski upoutal pozornost Slováka Timotea Cochiuse¹⁴ (pseud. Ctiboh Zoch; 1815–1865), o čemž vypovídá pozůstalost tohoto vzdělaného slovenské-

¹¹ Jan Vitoň, *Stará polská literatura II, Baroko*. 2001, Praha: Univerzita Karlova – nakladatelství Karolinum, s. 66–67.

¹² *Krok*, II, 1828, s. 323.

¹³ Jan Vitoň, *Stará polská literatura II, Baroko* op. cit., s. 67.

¹⁴ Narodil sa dňa 15. marca 1815 vo Veličnej ako piate dieťa Pavla Cochiusa a jeho druhej ženy Heleny Janovicovej. Prvé vzdelanie nadobudol doma v otcovej škole, v rokoch 1826–1829, študoval na ev. lýceu v Kežmarku, kde si osvojil základy latinčiny a nemčiny, v rokoch 1829–1831 prešiel na Gymnázium v Šajovskom Gemeri, kvôli maďarčine. Cez prázdniny v lete r. 1830 bol vychovávateľom v rodine zemana Vlka (Farkaša) Paluggyaiho v Palúdzke, pričom sa v blízkom Liptovskom Mikuláši stýkal s Gašparom Fejérpatakym-Belopotockým, ktorý ho zásoboval knihami a dával mu čítať svoju bohatú korešpondenciu s mnohými kultúrnymi dejateľmi, ako Jánom Kollárom, Jozefom Jungmannom a pod. Tu nadobudol Ctiboh Zoch intenzívny záujem o domácu kultúru a literatúru, nadšenie pre obrodnú prácu v národe. Roky 1831–1833 strávil potom na ev. lýceu v Banskej Štiavnici, kde sa jeho vlastenectvo ešte ďalej utvrdilo a kde sa vytvorila skupina slovenských študentov, neskorších štúrovcov (Grossmann, Knúch, Frndák, Vanko, Bysterský), ktorí sa stretávali. Tu sa začali i literárne pokusy Zochove. Na jeseň roku 1833 prešiel Zoch i s touto skupinou spolužiakov na ev. lýceum v Bratislave, kde ihneď vstúpil do samovzdelavajúcej Spoločnosti reči a literatúry československej a stal sa jedným z jej vedúcich a najaktívnejších členov. Od toho času sa začal podpisovať ako „Ctiboh Cochius“. Hneď od začiatku sa spriatelil s Eudovítom Štúrom, svojim vrstovníkom a stal sa jeho pravou rukou. Zúčastnil sa aktívne života Spoločnosti, prednášal a písal básne bibličtinou (čeština užitá v preklade Bible kralické – slovenština se tehdy ještě nemohla používať ve slovenských kostelích jako jazyk mše neboli *lingua sacrum*), prekladal z klasikov, posudzoval práce iných a organizoval život v spolku. Roku 1836 spolu so Štúrom vydal zbičku prác členov Spoločnosti „Plody sboru učenců reči a literatury československé“. Po skončení štúdia bol od leta 1836 do leta 1837 vychovávateľom v rodine zemana Antona Paluggyaiho v Palúdzke, kde pokračoval vo svojich jazykospytých, národopisných a literárnych snahách, udržoval stály styk so Spoločnosťou a s ostatnými štúrovcami. Zarobené peniaze chcel použiť na pobyt na niektorej z nemeckých univerzít, ochorel však a musel sa liečiť. To ho donútilo, aby roku 1837 na jeseň prijal ponúkanú faru v Jasenovej. Dňa 26. októbra 1837 založil v Bratislave kandidátsku skúšku a bol superintendentom Stromszkim vysvätený za kňaza. Pri tej príležitosti navštívil na niekoľko dní bratislavskú štúrovskú spoločnosť. V Jasenovej vytvoril kultúrne slovenské centrum a bol v styku so všetkými staršími i štúrovskými vzdelancami na Slovensku. Bol jedným zo zakladateľov

ho obrozence, spisovatele a vychovatele, v níž se nacházejí Sarbiewského básně zčeštěné z latinského originálu a stručné bibliografické poznámky o něm.¹⁵

Sporadicky se Sarbiewski objevuje v odborných sbornících překladů. Záslouhou Květy Sgallové a Jiřího K. Kroupy byla ukázka z jeho díla *O dokonalé poezii neboli Vergilius a Homér*¹⁶ zařazena do sborníku *O umění básnickém a dramatickém* (Praha 1997) v překladu Karla Mikuly.¹⁷ Jak se dozvídáme z úvodního slova K. Sgallové, sborník byl připravován se záměrem „rozšířit naše znalosti vývoje estetických a literárně teoretických přístupů o texty z období od středověku do konce 17. století“¹⁸. Publikace navazuje na dávno již rozebraná skripta *Literárně teoretické texty I. (Antika, středověk, renesance)* z roku 1972, přičemž autorem uvedeného svazku byl František Svejkský, jehož jméno tehdy nemohlo být uvedeno, jenž byl také autorem koncepce nového svazku *O umění básnickém a dramatickém*.

Nasnadě je otázka, zda se jméno Sarbiewského vyskytuje v českých slovnících polských spisovatelů. Odpověď je kladná. Ve *Slovníku spisovatelů – Polsko* (Praha 1974) je v hesle Sarbiewski mj. uvedeno, že „zvláště v posmrtně vydané

Tatrina, jedným z iniciátorov a trvalým obhájcom slovenčiny. Napísal obranný spis „Slovo za slovenčinu“ (1846), ktorý pre cenzúrne zásahy nevyšiel tlačou (bol vydaný z rukopisu až r. 1858). Zaviedol nedeľnú školu na Orave, písal články všeobecného, organizačného, filozofického a jazykospytného rázu do slovenských časopisov (Orol Tatránsky, Slovenské národné noviny), bol zakladateľom Oravského učiteľského bratstva, propagoval a predával v komisii celú slovenskú spisbu a mnohé české spisy. Zúčastnil sa prakticky každého slovenského kultúrneho a politického pohybu svojej doby ako významný činiteľ. Od začiatku patrila medzi zakladateľov a členov výboru Matice Slovenskej, ktorej venoval v rokoch 1863–1865 svoje najlepšie sily, hoci bol po celý život chorľavý a hoci podmienky chudobnej fary v Jasenovej boli nepredstaviteľne biedne. Ostala po ňom rozsiahla publicistická činnosť roztratená v súčasných časopisoch, v ktorých uverejnil množstvo básní, historických, jazykovedných a iných príspevkov. Mnoho z jeho prác zostalo v rukopise ako aj rozsiahla korešpondencia. Ctiboh Zoch zomrel pomerne mladý 50 ročný, po krátkej chorobe dňa 15. decembra 1865 v Jasenovej. Na jeho pohrebe sa zhromaždila vtedajšia oravská vzdelanecká vrstva a napriek zimnému obdobiu i mnoho slovenských vzdelancov z okolia. Pochovával ho superintendent Karol Kuzmány dňa 18. decembra 1865. Jeho hrob s pomníkom sa nachádza na jasenovskom cintoríne. (<http://www.zoch.szm.sk/Zivotopisy/zivotopisy.html>)

15 Práce Ctiboha Zocha: Zobrané spisy I-IX: 101 D 1 Óda (M. K. Sarbiewski), 4 s.; Na moudrost (M. K. Sarbiewski), 1 s.; Na pomínutelnost (M. K. Sarbiewski), 1 s.; 101 I 13 Matěge Kazimjra Sarbiewského Knihy II. Oda XVI. z latinského zčeštěna, 5 s., rkp., Na Maudrost, 1 s., rkp.; Na Pomínutelnost, 1 s., rkp., Překlady z Lyrických básní Mateja K. Sarbiewského, 3 jd.; 101 Z 85 Sarbiewski, Maciej Kazimierz, biograf. údaje, 1 jd., 1 s., rkp. (Slovenská národná knižnica – inventár rukopisov). www.snk.sk/swift_data/source/alu/Inventare/15/101.doc

16 Mattheus Sarbievius, O dokonalé poezii neboli Vergilius a Homér. In: *O umění básnickém a dramatickém*. Květa Sgallová a Jiří K. Kroupa (eds.) Praha: Koniasch Latin Press, 1997, s. 97–126.

17 Jak se dozvídáme z biografické poznámky (s. 96), v níž je mj. uvedeno, že ve své básnické teorii navazoval na J. C. Scaligera a J. Pontana, zkrácený překlad K. Mikuly byl pořízen podle edice s paralelním polským překladem M. K. Sarbiewski, *O poezji doskonalej*, M. Plezia a S. Skimina (eds.), Wrocław 1954. Ukázky byly vybrány z Knihy I. (Definice a rozdělení poezie) a Knihy IX. (O tragédii a komedii neboli Seneca a Terentius).

18 Květa Sgallová, Úvodem. In: *O umění básnickém a dramatickém*, op. cit., s. 7.

selankovité přírodní lyrice překročil rámec barokních konvencí“¹⁹. V novějším *Slovníku polských spisovatelů* (Praha 2000) se obsah hesla Sarbiewski od svého předchůdce příliš neliší až na zmínku o tom, že Sarbiewského ověřil papež Urban VIII. básnickým vavřínem a že jeho sbírka básní *Lyricorum libri tres* (1625) se „dočkala více než šedesáti (!) vydání“²⁰. Redaktor *Slovníku polských spisovatelů* Ludvík Štěpán se v úvodu nazvaném *Tisíc let polského písemnictví* zmiňuje o Sarbiewském jako o uznávaném zakladateli polské literární teorie, „zejména díky jeho traktátu O dokonalé poezii“²¹.

Pokud jde o recepci polských odborných prací o Sarbiewském u nás, lze připomenout recenzi Antonína Měšťana²² (1930–2004) polského sborníku *Nauka z poezji M. K. Sarbiewskiego, SJ* (Warszawa 1995)²³, uveřejněnou ve slavistickém časopise *Slavia*²⁴. Měšťan zaznamenává, že se ve dnech 24.–25. 2. 1995 konala na Papežské teologické akademii ve Varšavě vědecká konference u příležitosti 200. výročí narození M. K. Sarbiewského, z níž vyšel sjezdový sborník. Ve sborníku bylo zveřejněno patnáct odborných referátů o problematice 17. století v Polsku, věnovaných zejména jezuitskému školství, latinsky psané poezii, teologické a filozofické problematice díla Sarbiewského a dalším otázkám. Čtenářům *Slavie* Měšťan přibližuje čtyři referáty – Aliny Nowické-Ježové (*Poezja jezuitka po Sarbiewskim, Zarysy dróg twórczych*), Andrzeje Bobrowského (*Obecność*

¹⁹ mkr [Mečislav Krhoun], Sarbiewski, Maciej Kazimierz. In: *Slovník spisovatelů – Polsko*, red. Otakar Bartoš, Praha: Odeon, 1974, s. 353–354.

²⁰ hr [Irena Hrabětová], Sarbiewski, Maciej Kazimierz. In: *Slovník polských spisovatelů*, red. Ludvík Štěpán, Praha: Libri, 2000, s. 425–426.

²¹ Ludvík Štěpán, *Tisíc let polského písemnictví*. In: *Slovník polských spisovatelů*, op. cit., s. 26.

²² Po absolutoriu polonistiky a rusistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy Antonín Měšťan započal svoji vědeckou dráhu na pražských akademických pracovištích. V šestašedesátém roce odjel na univerzitu v západoněmeckém Freiburgu, kde působil jako lektor češtiny a polštiny. V roce 1971 zde byl jmenován docentem, o tři roky později mimořádným profesorem slavistiky. Do znormalizované Prahy se nevrátil. Jako slavista hostoval v USA, přednášel v západní Evropě, angažoval se v exilovém PEN klubu, publikoval v odborných zahraničních periodikách i v českých exilových časopisech, ve Freiburgu získal řádnou profesuru. V osmdesátých letech učinil riskantní pokus – sepsal dějiny české literatury 19. a 20. století; příručka vyšla německy. Jejím přepracováním vznikla kniha *Česká literatura 1785–1985*; vydalo ji torontské nakladatelství Sixty-Eight Publishers manželů Škvoreckých v r. 1987. Měšťan usiloval dotáhnout výklad až k současnosti, kde už nezbylo než přinést registrující seznam autorů publikujících doma i v zahraničí. Po listopadu 1989 paralelně pracoval v Německu a v Česku, stal se ředitelem obnoveného Slovanského ústavu Akademie věd ČR, řídil časopis pro slovanská studia *Germanoslavica*. Platformu pro publicistickou část svého psaní našel zejména v Lidových novinách. Dostalo se mu oficiálních ocenění: kupříkladu německý prezident Johannes Rau mu udělil Spolkový záslužný kříž, Václav Havel medaili Za zásluhy.

²³ *Nauka z poezji M. K. Sarbiewskiego, SJ*, J. Bolewski, J. Z. Lichański, P. Urbański (eds.), Warszawa 1995.

²⁴ Antonín Měšťan, *Nauka z poezji Macieje Kazimierza Sarbiewskiego*, *Slavia*, 1996, roč. 65, č. 3, s. 409.

Sarbiewskiego w literaturze europejskiej; k němu Měšťan podotýká, že se autor věnuje hlavně Belgii a Nizozemí, kdežto slovanské země se v referátu nevyskytují), Józefa Budzińskiego (*Do recepcji M. K. Sarbiewskiego na Śląsku w XVIII w.*; k tomuto referátu Měšťan dodává, že Slezsko tehdy patřilo k zemím Koruny české a často tvořilo most při zprostředkování polské kultury pronikající do českých zemí, ale této skutečnosti autor pozornost nevěnuje, ačkoli píše o Kladsku, které ještě ve 20. století patřilo ke královéhradecké diecézi) a konečně příspěvek Jerzyho Starnawského (*O Sarbiewskim na łamach Classical Journal*). V závěru recenze Měšťan konstatuje: „Sborník svědčí o tom, jakou pozornost věnují dnes polští badatelé baroknímu písemnictví. Podobné konference a podobné sborníky by vykonaly záslušnou práci také v oblasti jiných slovanských literatur, zejména české literatury. Zatím se mimo Polsko nedostává chuti zkoumat barokní písemnictví jako společný problém pro teology a literární vědce a historiky. Polský sborník o díle Sarbiewského by se mohl stát vzorem pro podobné výzkumy slovanských literatur barokní doby.“²⁵

Měšťanův názor vyplývá z jeho dlouhodobého přesvědčení, jenž vyslovil v roce 1991 v příspěvku, který vysílala Svobodná Evropa: „Přehnaný český historismus, který byl od dob národního obrození přirozenou obrannou reakcí na nerovnoprávné postavení českého národa v podunajském soustátí, přetrval díky nepříznivým politickým podmínkám až do začátku devadesátých let našeho století. Dnes se přežil politický boj mezi nadšenci pro husitskou dobu a nekritickými obdivovateli baroka – obě období českých národních dějin se stala výlučnou doménou odborníků. Doufejme, že už navždycky.“²⁶

Tímto přáním profesora slavistiky, velkého přítele Poláků a znalce jejich kultury Antonína Měšťana bychom chtěli naše pojednání o recepci díla Sarbiewského v českých zemích a na Slovensku uzavřít.

25 Tamtéž.

26 Antonín Měšťan, Historické vědomí Čechů a Němců začátkem 19. století v českých zemích: úloha beletrie při utváření názorů veřejnosti. In: *Česká literatura mezi Němci a Slovany*. Praha: Academia, 2002, s. 76.

